

Obr. 50. Brno, ulice Lazaretní a Stará osada. Relikty zděných konstrukcí historické stavby v mírném ohybu Lazaretní ulice v úseku mezi Vojenskou nemocnicí a Zbrojovkou. Pohled od jihozápadu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 50. Brno, Lazaretní and Stará osada Streets. Remnants of the masonry structures of a historical building situated in a slight bend at Lazaretní Street in the area between the Military Hospital and Zbrojovka Brno (arms factory). View from the southwest. Photo by Archaia Brno z. ú.

kteřá stojí na severním (pravém) břehu náhonu v místě jeho mírného zalomení. Tuto variantu ovšem bude muset potvrdit případný další výzkum. Přesnou interpretaci všech dokumentovaných staveb by měla přinést rešerše archivních pramenů (Zůbek 2020).

Literatura

Zůbek, A. 2020: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Rekonstrukce SCZT pára × HV – oblast ul. Lazaretní a Stará osada“*. Rkp. nálezové zprávy, č. akce A21/2020. Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú.

Summary

An excavation in Lazaretní and Stará osada Streets (Zábrdovice cadastral area, Brno-City District; Fig. 49) verified that the subsoil in the west part of the area is comprised of fluvial sediments. An apparent alluvial horizon deposited by the River Svitava in the Modern Period was documented in a trench alongside the west façade of the Military Hospital Brno. Remnants of three buildings that can be identified with buildings in 19th century plans were documented in Lazaretní Street (Fig. 50). Their precise interpretation will be provided by archival source research.

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město)

Ul. Pastrnkova, parc. č. 1190.

Novověk – industriální období. Město. Jiná evidence.

Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84 – 49.1983547N, 16.6299014E; 49.1994203N, 16.6301158E; 49.1998969N, 16.6315319E

Archeologický výzkum byl realizován v souvislosti se stavbou „Brno, Pastrnkova II – rekonstrukce kanalizace a vodovodu.“ Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A19/2020). Terénní část výzkumu se uskutečnila od března do listopadu 2020.

Ulice Pastrnkova byla vytyčena v roce 1930 a nesla původně název U stavu (německy Am Wehr / Beim Wehr), který odkazoval na její polohu při jezu na řece Svitavě. Převzala někdejší traťové označení pro území na levobřeží řeky v jihovýchodní části katastru Židenic při hranicích s katastrem Zábrdovic. Dnes předmětný prostor, včetně Pastrnkovy ulice, náleží pouze do katastru Zábrdovic. Území nebylo původně zastavěno, sloužilo k zemědělskému využití. Zástavba se zde začíná utvářet až na konci 19. století. Určujícím prvkem byla v tomto ohledu bezprostřední blízkost řeky, která způsobovala časté záplavy. K odstranění jejich pravidelné hrozby došlo až s regulací koryta Svitavy, ke které bylo přikročeno ve 40. letech 19. století (úsek od jezu směrem k jihu) a dokončeno bylo ve 20. letech 20. století (úsek severně od jezu). Vodní režim v daném prostoru ovlivňoval rovněž tok mlýnské náhonu (tzv. Svitavská strouha), který přitékal od Židenic a v těchto místech opět ústil do řeky. Jeho koryto bylo zasypáno až ve 2. polovině 20. století.

Podloží na lokalitě tvořily fluvialní sedimenty. Výkopové práce se dotkly především jemnozrnných usazenin. Na ně dosedalo mohutné souvrství novodobých navážek. Na vybraném profilu, který byl dokumentován ve výkopu kanalizace před průčelím domu č. 21, dosahovala jeho mocnost 2,70 m. Na něm již spočívaly konstrukční vrstvy stávající komunikace. Navážkové souvrství lze spojit s regulací koryta řeky a s úpravou terénu pro chystanou zástavbu. Právěké či historické objekty nebyly zaznamenány (Zůbek 2020).

Literatura

Zůbek, A. 2020: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Pastrnkova II – rekonstrukce kanalizace a vodovodu“*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202100090. [cit. 2021-10-07]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202100090>.

Summary

An excavation in Pastrnkova Street in Brno (Zábrdovice cadastral area, Brno-City District) revealed subsoil comprised of fluvial sediments. The excavation works primarily concerned fine-grained sediments. Above these was a massive modern backfill stratigraphy that can be associated with the regulation of the riverbed and earth moving for planned buildings.

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město)

Ul. Příkop č.p. 11, parc. č. 490/1–490/3, 490/6, 495/1.

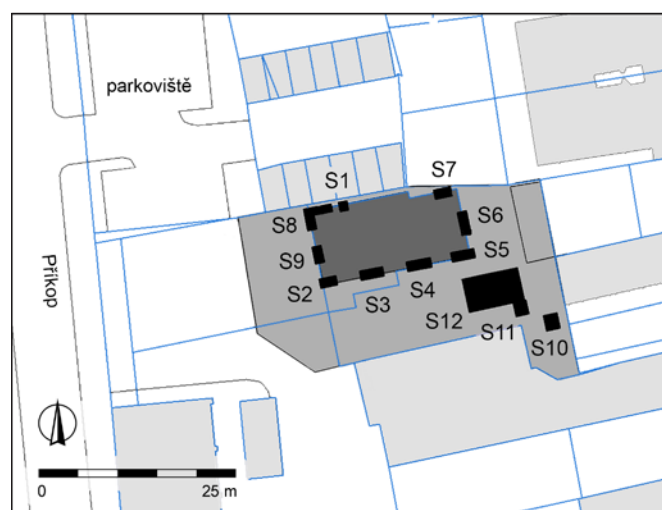
Novověk – industriální období. Město. Jiná evidence.

Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84 – 49.2006803N, 16.6149667E

Archeologický výzkum byl realizován v souvislosti se stavbou „Víceúčelová hala a zpevněné plochy ÚP Brno, k. ú. Zábrdovice, Příkop 11“ (obr. 51). Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A77/2019), terénní část výzkumu se uskutečnila ve dnech 18. 11. 2019 – 17. 6. 2020.

Stavbou dotčený pozemek se původně nacházel na levém břehu říčky Ponávky. Teprve po jejím zatrubnění v 80. letech 19. století mohly vzniknout nové ulice Příkop a Ponávka. Ulice Příkop dostala název podle polohy v místech někdejšího příkopu

Obr. 51. Brno, ulice Příkop. Světle šedou barvou vyznačena plocha staveniště, střední šedou půdorys novostavby, tmavě šedou sledované výkopy. Archaia Brno z. ú.

Fig. 51. Brno, Příkop Street. The area of the construction site is marked in light grey, the layout of the new building in medium grey, and the monitored trenches in dark grey. Archaia Brno z. ú.

pod hrází Hutterova rybníka (zvaný též Panský nebo Městský), který byl vysušen v roce 1782. Hráz se táhla v linii dnešní ulice Milady Horákové od třídy Kpt. Jaroše ke křižovatce s Francouzskou ulicí. Přesnou dobu jeho vzniku neznáme, poprvé je doložen archivními prameny k roku 1466. Prostor nebyl zřejmě ve středověku osídlen. Nacházela se zde zahrada herburského, později jezuitského kláštera. Souvislejší zástavba předmětného prostoru se začíná rozvíjet až koncem 18. století. Tehdy zde vznikly nové sídelní jednotky, na západním břehu Ponávky čtvrť zvaná Na hrázi a Příkop (nebo Hráze a Příkop), na východním břehu předměstí Josefov.

Archeologický výzkum potvrdil skutečnost, že předmětný prostor byl v minulosti součástí inundačního pásma někdejší Ponávky. Ověřil také předpoklad, že území v blízkosti řečiště bylo zaplavováno, a nebylo tudíž vhodné k osídlení. K ukládání náplavových sedimentů zřejmě docházelo i během historického období. Podmínky daného prostoru však byly v tomto směru zřejmě do velké míry stabilizovány existencí Hutterova rybníka. Rekonstrukce postupu ukládání a přesnější časové rozčlenění náplavového souvrství by si vyžadovalo realizaci za tímto účelem speciálně vedeného výzkumu. Potvrdila se výpověď archivního plánového materiálu, podle kterého nebyl pozemek dlouho zastavěn. Zástavbu zachycují až plány z počátku 20. století. Nejstarší dům stojící při ulici ovšem nezasahoval do zkoumaného prostoru. Dokumentována byla zdiva menší budovy stojící ve vnitrobloku a zřejmě část ohradní zdi (AMČR).

Literatura

AMČR: Záznam M-201903088 [cit. 2021-10-07]. Archeologická mapa České republiky.

Summary

An excavation in Příkop Street (Zábrdovice cadastral area, Brno-City District; Fig. 51) confirmed that in the past the area was part of the inundation zone of the former Ponávka Stream. Alluvial sediments were apparently also deposited during the historical period.

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Židenice, okr. Brno-město)
Ul. Táborská, Vančurova, parc. č. 5437, 5438/1, 5439/1, 5440–5442, 5443/1, 5444/1, 5444/3.

Novověk – industriální období. Vesnice/městečko. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. Uložení nálezů: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84 – 49.1957703N, 16.6485050E

Od srpna do listopadu byl proveden záchraný archeologický výzkum v městské části Brno-Židenice při stavbě bytového komplexu na parcelách mezi ulicemi Táborská a Vančurova. Plocha staveniště se nacházela v historickém jádru někdejší samostatné vsi Juliánov založené v roce 1789. S ní lze spojit řadu novověkých nálezových situací. Celkově se jednalo o přibližně 60 zahloubených objektů a pozůstatky šesti zděných sklepů. Mezi zahloubenými objekty převládaly odpadní jámy a jímky kruhových, čtvercových i obdélných tvarů, ve dvou případech byly jímky obezděny cihlami. Zkoumáno bylo také šest vápenných jam převážně obdélného půdorysu a několik křulových jam.

Pozoruhodným fenoménem je přítomnost pěti lochů. Nacházely se v severní části plochy při Vančurově ulici. Lze mezi nimi rozlišit tři typy. Nejjednodušší představovala prostá oválná jáma se svislými stěnami dosahující délky 2,6 m (podhloubená část byla dlouhá 1,2 m), do níž se vcházelo oválným vstupem po žebříku (obr. 52). Druhý typ byl zastoupený třikrát – jednalo se o loch, který měl schody vytesány do podloží (obr. 53). V jednom případě schody ústily do poměrně malé oválné prostory o rozměrech cca 1,8 × 1 m se svažujícím se stropem o výšce 50 až 70 cm. Druhý loch byl o něco větší – skladovací prostory přibližně oválného tvaru o délce cca 2,2 × 1,8 m; strop zjištěn nebyl. Třetí loch tohoto typu byl poněkud odlišný. První zjištěný schod ústil na podestu, ke které byl v pravém úhlu připojen malý skladovací prostor oválného tvaru 1,2 × 1 m se stropem ve výšce 90 cm. Poslední loch má dvě fáze – starší odpovídá předchozímu typu lochu se schody vyhloubenými do podloží. V mladší fázi, poté co byly tyto schody ošlapány, bylo vybudováno nové schodiště z nepálených cihel – kotovic (obr. 54). Jednotlivé stupně byly zpevněny dřevěnými prahy, které byly zapuštěny do kapes ve stěně lochu a zpevněny zlomky cihel v těchto kapsách. Samotný skladovací prostor měl přibližně obdélný tvar o rozměrech 2 × 1,2 m a se stropem ve výšce 1,7 m.

Obr. 52. Brno, Židenice. Nejjednodušší typ lochu. Foto J. Zubalík.

Fig. 52. Brno, Židenice. The simplest type of larder. Photo by J. Zubalík.